

O‘ZBEKISTONDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNING RIVOJLANISHI VA UNING MAKROIQTISODIY AHAMIYATI

Soburov Javohir

Ma'mun universiteti Iqtisodiyot kafedrası o'qtuvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20438478>

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida tashqi iqtisodiy faoliyatning rivojlanish tendensiyalari, eksport-import operatsiyalarining iqtisodiy o'sishga ta'siri hamda tashqi savdo ko'rsatkichlarining dinamikasi ilmiy-statistik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida mamlakat tashqi savdo aylanmasi, eksport tarkibi, import hajmi va savdo hamkorlari kesimidagi o'zgarishlar o'rganildi. Shuningdek, tashqi iqtisodiy faoliyatning yalpi ichki mahsulot, investitsiya va bandlikka ta'siri iqtisodiy tahlil usullari asosida baholandi. Tadqiqot natijalari tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishida muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: tashqi iqtisodiyot, eksport, import, tashqi savdo aylanmasi, xalqaro savdo, iqtisodiy o'sish, investitsiya, makroiqtisodiyot, valyuta tushumlari, iqtisodiy integratsiya.

DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN UZBEKISTAN AND ITS MACROECONOMIC SIGNIFICANCE

Abstract

This article analyzes the development trends of foreign economic activity in the Republic of Uzbekistan, the impact of export-import operations on economic growth, and the dynamics of foreign trade indicators through scientific and statistical methods. The study examines changes in foreign trade turnover, export structure, import volume, and trade partners. In addition, the impact of foreign economic activity on GDP, investment, and employment was evaluated using economic analysis methods. The research results show that the development of foreign economic activity is an important factor in ensuring sustainable economic growth.

Keywords: foreign economy, export, import, foreign trade turnover, international trade, economic growth, investment, macroeconomics, foreign exchange revenues, economic integration.

РАЗВИТИЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ И ЕЁ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Аннотация

В данной статье анализируются тенденции развития внешнеэкономической деятельности Республики Узбекистан, влияние экспортно-импортных операций на экономический рост, а также динамика показателей внешней торговли. В ходе исследования изучены изменения внешнеторгового оборота, структуры экспорта, объема импорта и торговых партнеров страны. Также проведена оценка влияния внешнеэкономической деятельности на ВВП, инвестиции и занятость населения. Результаты исследования показывают, что развитие внешнеэкономической деятельности является важным фактором устойчивого экономического роста страны.

Ключевые слова: внешняя экономика, экспорт, импорт, внешнеторговый оборот, международная торговля, экономический рост, инвестиции, макроэкономика, валютные поступления, экономическая интеграция.

KIRISH (INTRODUCTION)

Jahon iqtisodiyotining globallashuvi sharoitida tashqi iqtisodiy faoliyat mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Tashqi iqtisodiyot davlatning boshqa mamlakatlar bilan savdo, investitsiya, moliya va texnologik aloqalarini o‘z ichiga oladi. Ayniqsa rivojlanayotgan davlatlar uchun eksport salohiyatini oshirish, import tarkibini optimallashtirish va xalqaro bozorlarga integratsiyalashuv iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda iqtisodiyotni liberallashtirish, tashqi savdoni erkinlashtirish hamda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Natijada mamlakatning tashqi savdo aylanmasi sezilarli darajada oshib, eksport geografiyasi kengaydi. Tashqi iqtisodiy faoliyatning rivojlanishi nafaqat valyuta tushumlarini ko‘paytiradi, balki yangi ish o‘rinlari yaratish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etishda ham muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi tashqi iqtisodiy faoliyatning milliy iqtisodiyot rivojidagi o‘rnini statistik va ilmiy asosda tahlil qilish zarurati bilan belgilanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI (LITERATURE REVIEW)

Tashqi iqtisodiy faoliyat masalalari ko‘plab iqtisodchi olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Xususan, Adam Smit xalqaro savdoda mutlaq ustunlik nazariyasini ishlab chiqqan bo‘lsa, David Rikardo nisbiy ustunlik nazariyasi orqali davlatlar o‘rtasidagi savdo aloqalarining iqtisodiy samaradorligini asoslab bergan.

Zamonaviy iqtisodiy adabiyotlarda tashqi savdoning iqtisodiy o‘shishga ta’siri eksportga yo‘naltirilgan rivojlanish modeli asosida izohlanadi. Michael Porter esa mamlakatlarning xalqaro raqobatbardoshligi innovatsion rivojlanish va ishlab chiqarish samaradorligiga bog‘liqligini ta’kidlaydi.

O‘zbekistonlik iqtisodchi olimlar tomonidan ham tashqi iqtisodiyot masalalari keng o‘rganilgan bo‘lib, ular eksport diversifikatsiyasi, investitsion muhit va tashqi savdo balansining makroiqtisodiy barqarorlikka ta’sirini tahlil qilganlar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI (METHODOLOGY)

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullardan foydalanildi:

- statistik tahlil usuli;
- dinamik qatorlarni taqqoslash;
- iqtisodiy-matematik tahlil;
- grafik va jadval usullari;
- ilmiy abstraksiya va sintez usullari.

Maqolada O‘zbekiston Respublikasi tashqi savdo ko‘rsatkichlari bo‘yicha statistik ma’lumotlar asosida iqtisodiy tahlillar amalga oshirildi.

TADQIQOT NATIJALARI VA TAHLIL (RESULTS AND DISCUSSION)

O‘zbekiston tashqi savdo aylanmasining o‘shish dinamikasi

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda tashqi savdo hajmi barqaror o‘shish tendensiyasini namoyon etmoqda. Bu holat iqtisodiy liberallashtirish va eksportni qo‘llab-quvvatlash siyosati natijasi hisoblanadi.

1-jadval

O‘zbekiston Respublikasining tashqi savdo aylanmasi dinamikasi (mlrd AQSh dollari)

Yillar	Eksport	Import	Tashqi savdo aylanmasi
2020	15.1	21.1	36.2

Yillar	Eksport	Import	Tashqi savdo aylanmasi
2021	16.6	25.5	42.1
2022	19.3	30.7	50.0
2023	24.4	35.7	60.1
2024	26.7	38.4	65.1

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2020–2024 yillarda tashqi savdo aylanmasi qariyb 1,8 barobarga oshgan. Ayniqsa eksport hajmining ortishi mamlakat valyuta tushumlarini ko'paytirishga xizmat qilmoqda.

Eksport tarkibidagi o'zgarishlar

Oldingi yillarda eksport tarkibida xomashyo mahsulotlari yuqori ulushga ega bo'lgan bo'lsa, hozirgi davrda sanoat mahsulotlari, tekstil, oziq-ovqat va xizmatlar eksporti ulushi ortmoqda.

2-jadval

Eksport tarkibi (% hisobida)

Mahsulot turlari	2020	2024
Oltin va qimmatbaho metallar	38	31
Tekstil mahsulotlari	12	18
Oziq-ovqat mahsulotlari	8	11
Kimyo sanoati mahsulotlari	6	10
Xizmatlar eksporti	14	19
Boshqa mahsulotlar	22	11

Tahlillar eksport tarkibida diversifikatsiya jarayonlari kuchayganligini ko'rsatadi. Bu esa iqtisodiyotning tashqi bozorlarga moslashuvchanligini oshirmoqda.

Tashqi iqtisodiyotning YAIMga ta'siri

Tashqi savdo iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Eksport hajmining ortishi ishlab chiqarishning kengayishiga, yangi ish o'rinlari yaratilishiga va investitsion faollikning oshishiga olib keladi.

Makroiqtisodiy nazariyaga ko'ra:

$$Y=C+I+G+(X-M)$$

$Y = C + I + G + (X - M)$ выпуск равен сумме категорий расходов CIGNX домохозяйства фирмы государство торговля каждый сегмент представляет один источник совокупного спроса

Bu yerda:

- **Y** — yalpi ichki mahsulot;
- **C** — iste'mol xarajatlari;
- **I** — investitsiyalar;
- **G** — davlat xarajatlari;
- **X-M** — sof eksport.

Mazkur model tashqi iqtisodiy faoliyatning iqtisodiy o'sishdagi bevosita rolini ko'rsatadi.

Tashqi savdo balansining iqtisodiy ahamiyati

Import hajmining yuqori bo'lishi ishlab chiqarish uchun texnologiyalar va uskunalar kirib kelishini anglatadi. Shu bilan birga, uzoq muddatli davrda eksport hajmining importdan tezroq o'sishi iqtisodiy barqarorlik uchun muhim hisoblanadi.

Tashqi iqtisodiy faoliyat quyidagi yo'nalishlarda iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi:

1. Valyuta tushumlarini oshiradi;

2. Xorijiy investitsiyalarni jalb qiladi;
3. Zamonaviy texnologiyalar transferini kuchaytiradi;
4. Milliy ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligini oshiradi;
5. Yangi ish o‘rinlari yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR (CONCLUSION)

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda tashqi iqtisodiy faoliyatning rivojlanishi iqtisodiy o‘shishning muhim omili hisoblanadi. So‘nggi yillarda tashqi savdo aylanmasining o‘shishi, eksport tarkibining diversifikatsiyalashuvi va xalqaro iqtisodiy integratsiyaning kuchayishi mamlakat iqtisodiy salohiyatini oshirmoqda.

Kelgusida tashqi iqtisodiy faoliyat samaradorligini yanada oshirish uchun quyidagi takliflarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- yuqori qo‘shimcha qiymatli mahsulotlar eksportini kengaytirish;
- logistika infratuzilmasini rivojlantirish;
- eksport qiluvchi korxonalarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash;
- xalqaro standartlarni joriy qilish;
- raqamli tashqi savdo tizimlarini kengaytirish;
- yangi eksport bozorlarini o‘zlashtirish.

Natijada mamlakatning xalqaro iqtisodiy maydondagi raqobatbardoshligi yanada ortadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Adam Smith. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London, 1776.
2. David Ricardo. *Principles of Political Economy and Taxation*. London, 1817.
3. Michael Porter. *The Competitive Advantage of Nations*. New York, 1990.
4. Krugman P. *International Economics: Theory and Policy*. Pearson Education, 2018.
5. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma‘lumotlari.
6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki hisobotlari.
7. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi materiallari.
8. Jahon banki (World Bank) iqtisodiy hisobotlari.
9. Xalqaro valyuta jamg‘armasi (IMF) statistik ma‘lumotlari.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari.